

Atlas Linguistique Roman (ALiR), Volume I. 3 tomos. Université Stendhal-Grenoble 3, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Libreria dello Stato, Roma. 1996.

Na xeolingüística dos últimos anos existen dúas tendencias complementarias: unha, máis antiga, sinala a necesidade de profundar no terreo xa cuberto polos atlas nacionais, porque os ‘patois’ desaparecen e hai que recoller canto antes o maior número de datos posible; a segunda tendencia, máis moderna, oriéntase cara a unha xeolingüística supranacional que cubra unha familia de linguas ou un espacio multilingüe e contén unha clara vontade de síntese sobre os datos dialectais xa existentes, para así poder efectuar análises comparativas. É nesta segunda liña na que se insire o *Atlas Linguistique Roman*, do que acaba de aparecer o primeiro volume de presentación. Esta primeira entrega consta, á súa vez, de tres tomos: o primeiro está dedicado, precisamente, á presentación metodolóxica do atlas, así como ás descrições dos distintos dominios lingüísticos, mentres que os tomos 2 e 3 inclúen, respectivamente, os mapas e as sínteses románicas correspondentes a diversas cuestións léxicas.

Non é esta, por suposto, a primeira tentativa dun estudio conxunto do espacio románico; de feito, aí están os dous traballos de G. Rohlfs *Romanische Sprachgeographie* (Munich, 1970) e *Panorama delle lingue neolatine - Piccolo atlante panromanzo* (Tübingen, 1986); pero estas investigacións ocúpanse fundamentalmente da variabilidade léxica.

Para que un proxecto das características do ALiR se puidese levar a cabo facía falta a colaboración de especialistas de tódolos dominios lingüísticos que constitúen a antiga Romania. Neste sentido, o ALE (*Atlas Linguarum Europae*) foi punto obrigado de referencia. O primeiro anteprojecto do ALiR presentouse en 1986 e no ano seguinte aprobouse en Torino o proxecto definitivo.

No Centre de Dialectologie da Université Stendhal de Grenoble centralízanse e coordinanse os traballos enviados por cada un dos dez comités de dominios lingüísticos en que se repartiu o territorio da Romania: portugués, galego, español, catalán, francés, wallon, suízo, italiano, romanés e moldavo. Recóllense, daquela, todas as linguas románicas da Europa continental, ademais dos Azores, Madeira e as illas Canarias. O conxunto dos especialistas destes dominios forman parte do Comité románico do ALiR, que funciona do seguinte xeito: o Comité de dirección decide, na súa reunión anual, os temas que se van investigar; os responsables de cada comité nacional fan as sínteses do seu territorio e os mapas correspondentes. Estes datos son enviados a Grenoble, desde onde se remiten ós redactores das sínteses románicas. Estas sínteses, despois de seren estudiadas e discutidas nas sesións plenarias anuais,

son enviadas de novo a Grenoble, para que sexan revisadas unha vez máis por parte do Comité de Redacción; logo son informatizadas e enviadas ó Istituto Poligrafico de Roma para a súa publicación.

Trátase dun Atlas basicamente interpretativo: os seus mapas van acompañados de comentarios que presentan unha análise e unha clasificación tipolóxica de datos xa publicados ou aínda inéditos; pero, inicialmente, non se serve de enquisas elaboradas a propósito. De feito, no caso do galego a principal fonte empregada está sendo o ALGa (*Atlas Lingüístico Galego*). A rede do ALiR comprende un total de 1.036 puntos ou cuadrículas, que representan pequenas áreas dialectais. O reparto das cuadrículas é o seguinte:

Catalán: 40
Español: 217
Francés: 297
Galego: 30
Italiano: 171
Moldavo: 18
Portugués: 110
Romanés: 129
Suízo: 15
Wallon: 9

O obxectivo dos romanistas implicados neste proxecto é o de achegar unha visión de conxunto da situación lingüística das linguas románicas de Europa mediante unha análise léxica, fonética, fonolóxica e morfosintáctica. Como xa sinalamos, cada mapa vai acompañado dunha síntese que presenta brevemente unha clasificación e unha análise dos datos estudados, tanto desde unha perspectiva diacrónica como sincrónica.

Para a análise léxica do espacio románico escolléronse 591 designacións que teñan representación nos principais dominios lingüísticos; na súa selección tívose en conta tanto o seu interese lingüístico como a existencia de datos suficientes para todas as áreas dialectais. Para explicar a súa variabilidade deberase acudir ós criterios etimolóxicos.

Do estudio da fonética histórica tratarase nun volume no que se analizan 293 trazos que permitirán dar conta da evolución do vocalismo e do consonantismo latinos.

Finalmente, dedicaráselle un volume á fonoloxía, traballando en base a un sistema binario, e outro á morfosintaxe. Son, polo tanto, un total de once volumes que quedan distribuídos como segue:

1. Volume de presentación.
2. Insectos e outros pequenos animais silvestres.
3. Outros animais silvestres.
4. Flora salvaxe.
5. A natureza e os fenómenos atmosféricos.
6. O home: o corpo humano, as enfermidades, os ciclos da vida.
7. Os traballos do campo: ciclo dos cereais.

8. Os animais da granxa.
9. Fonética histórica.
10. Fonoloxía.
11. Morfosintaxe.

O tomo I deste primeiro volume iníciase coa presentación metodolóxica do atlas. Despois dunha introducción de Gaston Tuailon (presidente) e Michel Contini (director) na que se explican, entre outros, os aspectos expostos ata aquí, preséntanse unhas pequenas descrições de cada dominio lingüístico románico cos seus mapas correspondentes. Aparecen organizadas en cinco grandes bloques: o iberorrománico; o galorrománico; o italoorrománico; o retorrománico e, por fin, o románico oriental.

A descrição do dominio galego foi realizada por Manuel González González tomando como referencia os datos do ALGa. Sinálase a existencia de tres áreas dialectais: occidental, oriental e central e expóñense os trazos máis salientables e definidores de cada unha delas. Así, como características propias da área occidental destacan: a gheada; o seseo; diversos tipos de metafonía; resultado único en *-án* para as terminacións latinas *-ANU* e *-ANA*; a forma *tí* para o pronome persoal suxeito de segunda persoa; rexións de cheísmo e teísmo; e a vocal temática *e* analóxica na segunda persoa do singular do perfecto de indicativo dos verbos en *-er*: **comeches, comestes**.

Para a área oriental fábase de: conservación do iode dos grupos TJ e CJ en moitas palabras: **pacio, cobicia**; conservación dos grupos QUA e GUA; conservación de [aʎ] sen desenvolver un iode: **caxa, faxes**; conservación como ditongo das vocais en hiato consecutivo á caída de *-L-* e *-N-* intervocálicos: **reais, ladrois, teis, veis**; resultado *-ín* para o latín *-INU*: **padrín**; e redución das formas *-ades, -edes, -ides* da segunda persoa do plural dos verbos a *-ais, -eis, -ís*: **cantais, bebeis, vivís**.

Finalmente, o galego central preséntase como un amplo espacio comprendido entre o galego occidental e o oriental que se caracteriza, a grandes liñas, por resultados etimolóxicos no presente de indicativo e de subxuntivo dos verbos *sair* e *valer*: **sallo, vallo, salla, valla**; os verbos *ser* e *estar* teñen un presente de subxuntivo analóxico co verbo *ter*: **seña, señas, esteña, esteñas**; e todas as conxugacións forman a primeira e a segunda persoa do plural do presente de subxuntivo con *e* aberto en *-emos, -edes*.

Despois desta breve caracterización xeral figura o mapa correspondente e mais a relación de puntos xeográficos ós que remiten os seus números. Seguindo o mesmo esquema vanse analizando un a un os distintos dominios lingüísticos do espacio románico.

Finalmente, este primeiro tomo remata cos cuestionarios de léxico, fonética, fonoloxía e morfosintaxe e mais coa bibliografía.

Nos dous tomos restantes preséntanse, respectivamente, os mapas e mais os comentarios (sínteses románicas) referentes a nove cuestións de tipo léxico (**mañá, hoxe, onte; luns, martes; touro; figado; espello...**) e unha fonética que analiza o tratamento do L+iode nas distintas linguas románicas. Estas sínteses son unha especie de anticipo do contido dos dez volumes proxectados.

Desde o punto de vista dos estudos romanísticos, unha obra das características do ALiR vai ser inmensamente útil para podermos obter unha visión de conxunto fiable das diferentes linguas románicas de Europa, precisamente pola súa vontade de síntese e de comparación. A partir del poderemos asentir ideas expresadas ata o momento como simples intuicións e corrixiremos aquelas que non respondesen totalmente á realidade dos feitos. Ademais, dado que se pretenden abordar todos os ámbitos, desde o léxico ata a fonoloxía e a morfosintaxe, practicamente calquera investigador poderá atopar, de seguro, datos útiles para o seu campo de estudio.

Desde o punto de vista do galego, a súa inclusión en pé de igualdade co resto das linguas románicas neste Atlas supón, indubidablemente, un recoñecemento internacional afortunadamente alleo a certos prexuízos que aínda non están superados na propia Galicia.

ROSA SALGUEIRO SALGUEIRO